

פרק שלישי

מאזן הזכויות והחלק לעוה"ב

א כל אֶחָד ואֶחָד מִבְּנֵי הָאָדָם יֵשׁ לוֹ זְכוּיוֹת וְעוֹנוֹת: מִי שֶׁזְּכוּיוֹתָיו יִתְרוֹת עַל עוֹנוֹתָיו יִתְרוֹת עַל זְכוּיוֹתָיו - רָשָׁע; מִי שֶׁעוֹנוֹתָיו יִתְרוֹת עַל זְכוּיוֹתָיו - צַדִּיק; מִי שֶׁזְּכוּיוֹתָיו וְעוֹנוֹתָיו שָׂוָה - צַדִּיק וְרָשָׁע שָׂוָה. **כמה עמודים לדוגמה ממהדורת המופת של משנה תורה**

ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסק במצוות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל ימות השנה, ונהגו כלם לקום בליילה בעשרת ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ודברי פבושין עד שיאור היום.

ה בשעה ששוקלין עונות אדם עם זכויותיו - אין מחשבין עליו תחלת עון שחטא בו, ולא שני, אלא משלישי ואילף. אם נמצאו עונותיו משלישי ואילף מרבין על זכויותיו - אותן שני העונות מצטרפין, ודינין אותו על הכל.

ואם נמצאו זכויותיו כנגד עונותיו אשר מעוון שלישי ואילף - מעבירים כל עונותיו ראשון ראשון; לפי שהשלישי נחשב ראשון, שפכר נמחלו השנים, וכן הרביעי הרי הוא ראשון, שפכר נמחל השלישי, וכן עד סופן.

במה דברים אמורים? ביחיד, שנאמר: "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלוש עם גבר" (איוב ל, כט). אבל הצבור - תולין להן עוון ראשון ושני ושלישי, שנאמר: "על של

שחזור הנוסח המדויק ביותר מכתבי היד המשובחים בעולם. ראה למשל הכתיב "של" שנמצא בכתבי הרמב"ם כצמוד למילה שלאחריו ונשמר במהדורה זו.

הניח תפלין מעולם, דינין אותו כפי חטאיו, ויש לו חלק לעולם הבא. וכן כל הרשעים שעונותיהן מרבין - דינין אותן כפי חטאותיהן, ויש להן חלק לעולם הבא. שכל ישראל יש להן חלק לעולם הבא, אף על פי שחטאו, שנאמר: "ועמך כלם צדיקים, לעולם יירשו ארץ" (ישעיהו ס, א); "ארץ זו - משל, כלומר: ארץ החיים, והיא העולם הבא. וכן חסידי אמות העולם - יש להן חלק לעולם הבא.

ו אלו שאין להן חלק לעולם הבא, אלא נכרתין ואובדין ונדינין על גדל רשעם וחסאתם לעולם ולעולמי עולמים: המינים, והאפיקורסים, והכופרים בתורה, והמפסידים בתחית המתים, והכופרים בכיאת הגואל, והמשמידים ומחטיאי הרבים, והפורשים מדרכי צבור, והעושה עברות ביד רמה בפרהסיא פיהויקים, והמוסרין, ומטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים, ושופכי דמים, ובועלי לשון הרע, והמושף ערלתו.

ז תמשה הן הנקראים מינים: האומר שאין שם אלוה

וכן המדינה: אם היו זכויות כל יושביה מרבות על עונותיהם - הרי זו צדקת; ואם היו עונותיהם מרבין - הרי זו רשעה. וכן כל העולם פלו.

ב אדם שעונותיו מרבין על זכויותיו - מיד הוא מת ברשעו, שנאמר: "על רב עונך" (ירמיה ל"ד, ט; שם ל"ט, הושע ט, ט). וכן מדינה שעונותיה מרבין - מיד היא אובדת, שנאמר: "ועקת סדם ועמרה כי רבה" (בראשית י"ח, ט). וכן כל העולם פלו: אם היו עונותיהם מרבין - מיד הן נשחתין, שנאמר: "וירא יי כי רבה רעת האדם" (שם נ"ח).

ושקול זה אינו לפי מגן הזכויות והעונות אלא לפי גדלן: יש זכות שהיא כנגד כמה עונות, שנאמר: "וען נמצא בו דבר טוב" (מלכים א' י"ג, ט). ויש עוון שהוא כנגד כמה זכויות, שנאמר: "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה" (סנהדרין ט"ח). ואין שוקלין אלא בדעתו שלאל דעות, והוא היודע היאף עורכין הזכויות כנגד העונות.

ג כל מי שנחם על המצוות שעשה, ותהה על הזכויות ואמר בלבו וימה העולתי בעשיתן? אולי לא עשיתי אותן! - הרי זה אבד את כלן, ואין מזכירין לו שם זכות בעולם, שנאמר: "(ו)צדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו" (יחזקאל לג"ב, ו; שם פ"ט, ט). אין זה אלא בתוהה על הראשונות.

כשם ששוקלין עונות אדם וזכויותיו בשעת מיתו - ככל שנה ושנה שוקלין עונות כל אדם ואדם מביאי העולם עם זכויותיו ביום טוב של ראש השנה. מי שנמצא צדיק - נחתם לחיים; ומי שנמצא רשע - נחתם למיתה. והבינוני - תולין לו עד יום הכפורים: אם עשה תשובה - נחתם לחיים; ואם לאו - נחתם למיתה.

ד אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזרת הפתוב, רמז יש בו, כלומר: עורו עורו ישנים משנתכם, והקיצו נרדמים מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם, וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם; אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזב כל אדם מקם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה.

לפיקף צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה פלה כאלו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם - חציו זכאי וחציו חייב. חטא חטא אחד - הרי הכריע עצמו והכריע את כל העולם פלו לכף חובה, וגרם להן השחתה. עשה מצוה אחת - הרי הכריע את עצמו והכריע את כל העולם פלו

עמוד נעים למראה, המודפס על דף משובח ויוקרתי ומעניק חוויית לימוד מהנה

נכנס בצרתן ולא כאחד מגויי הארץ, ואינו מקנה, אין לו חלק לעולם הבא.

העושה עברות ביד רמה פיהוקים - בין שעשה קלות בין שעשה חמורות, אין לו חלק לעולם הבא. וזה הוא הנקרא 'מגלה פנים בתורה', מפני שהעו מצחו וגלה פניו, ולא בוש מדברי תורה.

יב שנים הם המוסרין: המוסר חברו ביד גויים להרגו או להכותו, והמוסר ממון חברו ביד גויים, או ביד אגס שהוא פגוי - שניהן אין להן חלק.

יג מטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים - זה הרודה צבור בקוצה וזה יראין ופוחדין ממנו הרבה, וכונתו לכבוד עצמו ולכל חפציו, לא לכבוד שמים, כגון מלכי הגויים.

יד כל אחד ואחד מארבעה ועשרים אנשים אלו שמנינו - אף על פי שהן ישראל, אין להם חלק לעולם הבא. ויש עברות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים שהרגיל בהן אין לו חלק לעולם הבא, כדברי* להתרחק מהן ולהזהר מהן.

ואלו הן: המכנה את חברו, והקורא לחברו בכינויו, והמלביין פני חברו ברבים, והמתכבד בקלון חברו, והמבזה תלמידי חכמים, והמבזה רבתי, והמבזה את המועדות, והמחלל את הקדשים.

במה דברים אמורים שכל אחד מאלו אין לו חלק לעולם הבא? בשמת בלא תשובה. אבל אם שב מרשעו, ומת והוא בעל תשובה - הרי זה מבני העולם הבא, שאין לה דבר שעומד בפניו התשובה. אפלו כפר בעקר כל ימיו, ובאחרונה שב - יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר: "שלוש שלום לרחוק ולקרוב, אמר יי, ורפאתיו" (שעה נ"ט).

כל הרשעים והפושעים והמשמדים וכיוצא בהן שחזרו בתשובה, בין בגלוי בין שחזרו במטמוניות - מקבלין אותן, שנאמר: "שובו בנים שובבים" (ירמיה ג' ד; ג' כ); אף על פי שעדין שוכב הוא, שהרי בסתר בלבד חזר ולא בגלוי - מקבלין אותו בתשובה.

ואין לעולם מנהיג, והאומר שיש שם מנהיג אבל הם שנים או יתר, והאומר שיש שם רבון אחד אלא שהוא גוף ובעל תמונה, וכן האומר שאינו לבדו ראשון וצור לכל, וכן העובד אלוה זולתו כדי להיות מליץ בינו ובין רבון העולמים - כל אחד מתמשה אלו, מין.

ח שלשה הן הנקראין אפיקורסין: האומר שאין שם נבואה לכל ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם, והמכחיש נבואתו שלמשה רבנו, והאומר שאין הבורא יודע מעשה בני האדם - כל אחד משלשה אלו, אפיקורוס.

שלשה הן הכופרין בתורה: האומר שאין התורה מעם יי - אפלו פסוק אחד, אפלו תבה אחת, אם אמר 'משה אמרו מפי עצמו', הרי זה כופר בתורה; וכן הכופר בפרושה, והיא תורה שבעל פה, והכחיש מגידיה, כגון צדוק וביתוס; והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת, וכבר בטלה תורה זו, אף על פי שהיא היתה מעם יי, כגון הנוצרים וההגרים - כל אחד משלשה אלו, כופר בתורה.

ט שנים הם המשמדים: המשמד לעברה אחת, והמשמד לכל התורה כלה. המשמד לעברה אחת - זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עברה בודו, ונתפרסם בה והרגל, אפלו היתה מן הקלות, כגון שהחזיק תמיד ללבש שעטנז או להקיף פאה, ונמצא כאלו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו - הרי זה משמד לאותו דבר; והוא שעשה להכעיס. והמשמד לכל התורה - כגון החזיר לדתי גויים בשעה שגוזרין שמד, וידבק בהן ויאמר: ומה בצע לי להדבק בישראל, שהן שפלים ונרדפים? טוב לו שידבק באלו, שיזן תקיפה - הרי זה משמד לכל התורה כלה.

י מתטיא הרבים - אחד שהחטיא בדבר גדול, כירבעם וצדוק וביתוס, ואחד שהחטיא בדבר קל, אפלו לבטל מצות עשה, ואחד האונס אחרים עד שיחטאו, כמנשה שהיה הורג ישראל עד שיעברו עבודה זרה, או שהטעה אחרים והדיחם, כישוע.

יא הפורש מדרכי צבור - אף על פי שלא עבר עברות, אלא נבדל מעדת ישראל, ואינו עושה מצוות בכללן, ולא

פרק רביעי

מעכבי התשובה

בתרבות רעה ואינו ממחה בידו; הואיל ובנו שבתו - אלו מחה בו הנה פורש, ונמצא רשע. וזהו שכתב רש"י וז"ל: "אין לו חלק לעולם הבא" - כל שאפשר לו שיתשוב, ונתן לו הזמן שיתשוב, ונתן לו הזמן שיתשוב, ונתן לו הזמן שיתשוב. (ד' תן בכשלונו. ד' מר' אהטא ויום

סימונים ללומדים רמב"ם 3 פרקים ביום, ומסיימים בשנה אחת את כל 1000 פרקי משנה תורה

א עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה: ארבעה מהן עוון גדול, והעושה אחד מארבעתן - אין הקדוש ברוך הוא מספיק בידו לעשות תשובה לפי גדל חטאו, ואלו הן: א) המחטיא את הרבים; ובכלל עוון המעכב את הרבים מלעשות מצוה. ב) והמטה מדרך טובה לדרך רעה, כגון מסית ומדיח. ג) הרואה

(יד) כד' א' כד' ה'.

שד זה שלמי הוא יתחזרנו לו. ה) והמקבל שחד להטות דין - אינו יודע עד היכן הגיעה הטיה זו וכמה הוא כחה כדי שיחזיר, שהדבר יש לו רגלים. ועוד, שהוא מחזק יד זה ומחטיא אותו.

ד) ומקן חמשה - העושה אותן אין חזקתו לשוב מקן, לפי שהן דברים קלים בעיני רב האדם, ונמצא חוטא, והוא ידמה שאין זה חטא, ואלו הן: א) האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה, שזה אבק גזל, והוא מדמה שלא חטא, ויאמר: כלום אכלתי אלא ברשותי? ב) והמשתמש בצבוטו שלעני, שהעבוט שלעני אינו אלא כגון קרדם ומתרשה, ויאמר בלבו: אינן חסרים, והרי לא גזלתי אותו. ג) והמסתכל בעריות, מעלה על דעתו שאין ככה כלום, שהוא אומר: וכי בעלתי או קרבתי? והוא אינו יודע שראית העינים עוון גדול, שהיא גורמת לגופן שלעצרות, שנאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (במדבר טו, לב). ד) והמתקבד בקלון חברו, אומר בלבו שאינו חטא, לפי שאין חברו עומד, ולא הגיעה לו בשת ולא בישו, אלא ערף מעשיו הטובים ותקמתו למול מעשה חברו או חכמתו, כדי שיראה מפלגן שהוא מקבד וחברו בזוי. ה) והחושד בשרים, אומר בלבו שאינו חטא, לפי שהוא אומר: מה עשיתי לו, וכי יש שם אלא חשד שמא עשה או לא עשה? והוא אינו יודע שזה עוון, שמשים אדם בשר בדעתו כבעל עברות.

ה) ומקן חמשה דברים - העושה אותן ימשך אחריהן תמיד, והן קשין לפוש מקן, לפיכך צריך אדם להזהר מהן שמא ידבק בהן, והן פלג דעות רעות עד מאד, ואלו הן: רכילות, ולשון הרע, ובעל חמה, ובעל מחשבה רעה, והמתחבר לרשע, מפני שהוא למד ממעשיו והם נרשמן בלבו; הוא שאמר שלמה: "ורעה כסילים ירוע" (משלי יב, ו). וכבר חבנו בהלכות דעות דברים שצריך כל אדם לנהוג בהן תמיד, קל וחמור לבעל תשובה.

ו) כל אלו הדברים וכיוצא בהן - אף על פי שמעכבין את התשובה, אינן מונעין את התשובה; אלא אם עשה אדם תשובה מקן - הרי זה בעל תשובה, ויש לו חלק לעולם הבא.

ב) ומקן חמשה דברים הנוצלים דרכי התשובה בפני עושיהן, ואלו הן: א) הפורש מן הצבור; לפי שבזמן שיעשו תשובה לא יהיה עמהן, ואינו זוכה עמהן בזכויות

הנוסח המדויק ביותר מכתבי היד המשובחים בעולם. ראה למשל הכתיב "ישוע" - הוא ישו מיסד הנצרות. מילה זו מצונזרת ברמב"ם הנפוץ.

ב) שדבר זה גורם להן לדחפו ולטרדו כישוע וסגידו, ובזמן שנטרד לא ימצא מלמד ומורה לו ידך האמת. ה) והשוגא את התוכחות; שהרי לא הניח לו דרך התשובה, שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעין לו לאדם חטאיו ומקלימין אותו - חוזר בתשובה, כמו שכתוב בתורה: "זכור אל תשכח...".^(א, ט) "ממרים הייתם..."^(שם; שם ט, כד; לא, כו), "ולא נתן יי לכם לב..."^(שם כט, א), "עם נבל ולא חכם"^(שם לב, ו). וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר: "הוי גוי חטא..."^(ישעיה א, ד), "ירדע שור קנהו..."^(שם א, א), "מדעתך כי קשה אמתה..."^(שם מח, ד). וכן צוהו האל להוכיח לחטאים, שנאמר: "קרא בגרון אל תחשך"^(שם נח, ט). וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל עד שחזרו בתשובה. לפיכך צריך להצמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וקנן וירא שמים מנעוריו ואוהב להן, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה. וזה ששוגא את התוכחות - אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו; לפיכך יעמד בחטאותיו, שהם בעיניו טובים.

ג) ומקן חמשה דברים - העושה אותן אי אפשר לו שישוב תשובה גמורה, לפי שהן עוונות שבין אדם לחברו, ואינו יודע חברו שחטא לו, כדי שיחזיר לו או ישאל ממנו למחל לו, ואלו הן: א) המקלל את הרבים - לא קלל אדם ירוע כדי שישאל ממנו פפרה. ב) והחולק עם הגנב, לפי שאינו יודע גנבה זו שלמי היא, אלא הגנב גונב רבים ומביא לו, והוא לוקח. ועוד, שהוא מחזק יד הגנב ומחטיא אותו. ג) והמוצא אבדה ואינו מקריז עליה עד שיחזירה לבעליה; לאחר זמן, כשיעשה תשובה - אינו יודע למי יחזיר. ד) והאוכל שד עניים ויתומים ואלמנות; אלו בני אדם אמללין הן, ואינן ידועין ומפרסמין, וגולין מעיר לעיר ואין להם מכיר כדי שיעד

פרק חמישי

הבחירה והאחריות

א) רשות כל אדם נתונה לו: אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות בידו. הוא שקטוב בתורה: "הן האדם הנה כאחד ממנו לדעת טוב ורע" (בראשית ג, כב). כלומר: הן מין זה שלאדם הנה אחד בעולם, ואין לו מין שני דומה לו בזה הענין, שיהא הוא

מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע, ועושה כל מה שהוא חפץ, ואין לו מי שיעכב על ידו מלעשות הטוב או הרע. וכינן שכן הוא - "פן שלח ידו..."^(שם). ב) אל יעבר במחשבתו דבר זה שאומרים טפשי האמות ורב גלמי בני ישראל, שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם מתחלת בריאתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן; אלא

מנוקד ומפוסק בטוב טעם,
לאפשר את קריאת ההלכה
במרוצה

זה רבנו או רשע
אכזרי, או כלי או

ואין לו מי שיקפחו ולא עליו, ולא מי שמושכו
לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה
לאי זה דרך שירצה. הוא שירמיה אומר: "מפי עליון לא
תצא הרעות והטוב" (איכה ג, ח), כלומר: אין הבורא גוזר
על האדם, לא להיות טוב ולא להיות רע.

וכיון שכן הוא, נמצא זה החוטא הוא הפסיד על עצמו,
ולפיכך ראוי לו לכוונת ולקונן על מה שעשה לנפשו
וגמלה רעה. הוא שכתוב אחריו: "מה יתאוון אדם חי?
גבר על חטאו!" (שם ג, טו). וחסד ואמר: הואיל ורשותנו
בדנו, ומדעתנו עשינו כל הרעות - ראוי לנו לחזור
בתשובה ולעזוב רשענו, שהרשות עמה בדינו. הוא
שכתוב אחריו: "נחפשה דרכינו ונחקרה, ונשובה עד יי"
(שם ג, טז).

ג ועקר זה - עקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצוה,
שנאמר: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב,
ואת המות ואת הרע" (דברים ל, טו), וכתוב: "ראה אנכי נתן
לפניכם היום ברכה וקללה" (שם יא, כו), כלומר שהרשות
בדיכם, וכל שיהפך האדם לעשות ממעשה בני האדם -
עושה, בין טובים בין רעים. ומפני זה הענין נאמר: "מי
יתן והיה לבכם זה להם" (שם ת, כח), כלומר שאין הבורא
כופה בני האדם ולא גוזר עליהם לעשות טובה או רעה,
אלא לבם מסור להם.

ד אלו היה האל גוזר על האדם להיות צדיק או רשע, או
אלו היה שם דבר שמושך את האדם בעקר תולדתו לדרך
מן הדרכים, או למדע מן המדעות, או לדעה מן הדעות,
או למעשה מן המעשים, כמו שבודים מלבם הטפשים
הוברי שמים - היאך היה מצוה לנו על ידי הנביאים
'עשה כף', 'אל תעשה כף', 'הטיבו דרכיכם', 'אל תלכו
אחרי רשעכם', והוא מתחלת בריתו כבר נגזר עליו, או
תולדתו תמשך אותו לדבר שאי אפשר לו לזוז ממנו?
ומה מקום היה לכל התורה כלה? ובאי זה דין ואי זה
משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק? "השפט
כל הארץ לא יעשה משפט?" (בראשית יח, כח).

ואל תתמה ותאמר: היאך יהיה האדם עושה כל מה
שיחפץ, ויהיו מעשיו מסורים לו? וכי יעשה בעולם דבר
שלא ברשות קונו ובלא חפצו, והכתוב אומר: "כל אשר
חפץ יי עשה בשמים ובארץ" (תהלים קלח, ו) -

בחפצו יעשה, ואף על פי שמעשינו מסורים לנו.
כיצד? כשם שחפץ היוצר להיות האש והרוח עולין
למעלה, והמים והארץ יורדין למטה, והגלגל סובב
בעגול, וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן שחפץ בו
- ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורים
לו, ולא יהיה לו לא כופה ולא מושך, אלא הוא מעצמו
ובדעתו שנתן לו האל עושה כל שהאדם יכול לעשות.

לפיכך דנין אותו לפי מעשיו: אם עשה טובה - מטיבין
לו; ואם עשה רעה - מרעין לו. הוא שהנביא אומר:
"מיידיכם היתה זאת לכם" (מלאכי א, ט, ושם בלא י'כס), "גם המה
בתרו בדרכיהם" (ישעיה סו, א). ובענין זה אומר שלמה: "שמח
בחור בגלותו... ודע כי על כל אלה יביאך האלהים
במשפט" (קהלת יא, טו), כלומר: דע שיש בידך כח לעשות,
ועתיד אתה לתן את הדין.

ה שמה תאמר: והלא הקדוש ברוך הוא יודע כל מה
שיהיה קדם שיהיה; דע שזה צדיק או רשע, או לא ידע?
אם ידע שהוא יהיה צדיק - אי אפשר שלא יהיה צדיק;
ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע - הרי
לא ידע הדבר על בריו!

דע שתשובת שאלה זו "ארפה מארץ מדה ורחבה מני
ים" (איוב יא, טו), וכמה עקרים גדולים והררים רמים תלויים
בה. אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר.

כבר בארנו בפרק שני מהלכות יסודי התורה (הלכה י)
שהקדוש ברוך הוא אינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו,
כבני אדם שהן ודעתן שנים, אלא הוא יתברך שמו,
ודעתו - אחד, ואין דעתו שלאדם יכולה להשיג דבר זה
על בריו. וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצא אמתת
הבורא, שנאמר: "כי לא יראני האדם וחי" (שמות לג, ט), כן
אין כח באדם להשיג ולמצא דעתו שלבורא. הוא
שהנביא אומר: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם, ולא
דרכיכם דרכי, נאם יי" (ישעיה נה, ח), וכיון שכן הוא - אין בנו
כח לידע היאך ידע הקדוש ברוך הוא כל הברואים
ומעשיהם.

אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם, ואין
הקדוש ברוך הוא מושכו ולא גוזר עליו, לא לעשות כן
ולא שלא לעשות כן. ולא מפני קבלת הדת בלבד נדע
דבר זה, אלא בראיות ברורות מדברי החכמה. ומפני זה
נאמר בנבואה שדנין את האדם על כל מעשיו כפי
מעשיו. אם טוב ואם רע. וזה העקר שכל דברי הנבואה

כותרת לכל פרק, לפתיחה
ולסיכום

פרק ששי

ביאור הבחירה במקרא

כסותרין עקר זה, ונכשלין בהן רב האדם, ויעלה על

כסוקים הרבה יש בתורה ובדברי הנביאים שהן נראין

דעתן מהן שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם לעשות טובה או רעה, ושאינו לבו של אדם מסור לו להטותו לכל אשר ירצה. והריני מקבאר עקר גדול, שממנו תדע פרוש כל אותן הפסיקים.

בזמן שאדם אחד חוטא או אנשי מדינה חוטאין, ועושה צונו, כמו שהודענו - הוא יודע היאך יפרע. ומנו על חטאו בעולם הזה, בגופו או בממונו. ויני הקטנים; שגניו של אדם הקטנים, שאין בהן דעת ולא חכמה ללל מצוות, כקנינו הן: כתוב: "איש בחטאו ימות" (מלכים ב' י"ז, דברים כ"ד, יומת) - עד שיעשה איש.

כל הפניות המקרא מצוינות עם הערות על אופן הציטוט

שמירה על המספור הנפוץ (בדפוסים), אף אם הוא בא באמצע הלכה. ניתן לראות כך את המספור "ב" המופיע באמצע הלכה!

ומצאת אומר שאין האל גוזר על פרעה להרע לישראל, ולא על סיחון לחטא בארצו, ולא על הכנעניים להתעייב, ולא על ישראל לעבד עבודה זרה - אלא פלן חטאו מצדו, וכלן נתחייבו למנע מהן התשובה.

ד' ובענין זה שואלין הנביאים והצדיקים בתפלותיהן מיי לעזרם על דרך האמת, כמו שאמר דוד: "הורני יי דרכך" (תהלים כ"א; פ"א, פ"א), כלומר: אל ימנעוני חטאי דרך האמת, שממנה אדע דרכך ויחוד שקף. וכן זה שאמר: "ורוח

נדיבך חפצה תהיה ועל דרך ד' ומה חטאים (תהלים כ"א)

יי ומחזירין אותן בתשובה. ועוד, שנתן בהם כח ללמד ולהבין; שמדה זו בכל אדם: שכל זמן שהוא נמשך בדרכי החכמה והצדק - מתאנה להן ורודף אותן. והוא שאמרו חכמים: בא לטהר - מסיעין אותו; כלומר: ימצא עצמו נעזר על הדבר.

והלא כתוב בתורה: "ועצודם וענו אתם" (בראשית ט"ו, ג'), הרי גזר על המצריים לעשות רע, וכתוב: "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" (דברים י"א, ט"ו), הרי גזר על ישראל לעבד עבודה זרה - ולמה נפרע מהן? לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע שיהיה הוא הזונה, אלא כל אחד ואחד מאותן הזונות שעבדו עבודה זרה, אלו לא רצה לעבד לא היה עובד; ולא הודיעו הבורא אלא מנהגו של עולם. הא למה זה דומה? לאומר 'העם הזה יהיה בהן צדיקים ורשעים'. לא מפני זה יאמר הרשע: כבר נגזר עליו שיהיה רשע, מפני שהודיע הקדוש ברוך הוא למשה שיהיה רשעים בישראל, כענין שנאמר: "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ" (שם ט"א).

וכן המצריים - כל אחד ואחד מאותן המצריים והמריעים לישראל, אלו לא רצה להרע להן, הרשות בגדו; שלא גזר על איש ידוע, אלא הודיעו שסוף ורעו להשתעבד בארץ לא להם. וכבר אמרנו שאין כח באדם לידע היאך ידע הקדוש ברוך הוא דברים שעתידין להיות.

כל הלכה חדשה בכתבי היד כפי שכתבה הרמב"ם, המחלקת את ההלכה לפסקאות קצרות וקצובות - באה בפסקה חדשה, באופן ברור ונעים לעין. ניתן לראות שלמשל הלכה ג - במקור היא חמש הלכות.

חילופי נוסח משמעותיים בשולי העמוד

.....
ד' חפצה: ק"י חפציד.

פרק שביעי

נתיבות התשובה ומעלתה

א הואיל ורשות כל אדם נתונה לו, כמו שבארנו (פועל ח,א)

ישתדל אדם לעשות תשובה ולנער ר' מחטאיו, כדי שישמרת

ב לעו הפניות ל"כמו שביארנו" להקלת ההבנה והמעקב

ושמא ימות בשעתו, ונמצא עומד בחטאיו. לפיכך ישוב מחטאיו מיד, ולא יאמר: כשאזקין אשוב, שמא ימות קדם שיזקין. הוא ששלמה אומר בתקמתו: "בכל עת יהיו בנגידי לבנים" (קהלת ט,ו).

ג ואל תאמר שאין התשובה אלא מעברות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה; כשם שצריך אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש גדעות רעות שיש לו ולשוב מהן; מן הפעם, ומן האיבה, ומן הקנאה, ומן התפרות, ומן ההתל, ומרדיפת הממון והכבוד, ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן - מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העיונות קשין מאותן שיש בהן מעשה; שבזמן שאדם נשקע באלו - קשה הוא לפרש. וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו" (ישעיה נה,ו).

ד אל ידמה בעל תשובה שהוא מרחק ממעלת הצדיקים מפני העיונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא, וכאלו לא חטא מעולם. ולא עוד אלא ששכרו רבה, שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים: מקום שבועלי תשובה עומדין בו - אין צדיקים גמורין יכולין לעמד בו; כלומר: מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהן כובשין יצרן יתר מהן.

ה כל הנביאים פלן ציו על התשובה, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן, ומיד הן נגאלין, שנאמר: "והיה כי יבאו עליך כל הדברים... ושבת עד יי אלהיך... ושב יי אלהיך את שבותך ורחמך, ושב וקבצך מפל העמים אשר הפיצך יי אלהיך שמה" (דברים ל,א-ו).

ו גדולה תשובה, שמקרכת את האדם לשכינה, שנאמר: "שובה ישראל עד יי אלהיך" (הושע יד,ו), ונאמר: "שוב עדי נאם יי" (יואל ב,ב); ושמ: נאם יי שבו עדי, ונאמר: "אם תשוב ישראל נאם יי אלי תשוב" (ירמיה ד,א), כלומר: אם תחזור בתשובה - בי תדבק.

התשובה מקרכת את הרחוקים: אמש היה זה שני לפני המקום, משקין ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד. וכן אתה מוצא שבגלותו שהקדוש ברוך הוא מרחק את החטאים - בה מקרב את השבים, בין יחיד בין רבים, שנאמר: "והיה במקום אשר אמר להם לא עמי אתם, ואמר להם בני אל חי" (הושע ב,א), ונאמר ביכניה ברשעותו: "כתבו את האיש הזה צירי, גבר לא יצלח בימיו" (ירמיה כב,ט), "אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני" (שם כב,ד). וכיון ששב בגלותו, נאמר בנרצח בנו: "ביום ההוא נאם יי צבאות, אקחך ורפכל בן שאלתיאל עבדי נאם יי, ושמתיך פחותם" (חגי ב,כ).

ז כמה מעלה מעלת התשובה: אמש היה זה מבדל מיי אלהי ישראל, שנאמר: "עונתיכם היו מבדלים בינכם לבין אלהיכם" (ישעיה נט,ט); וצעק ואינו נענה, שנאמר: "גם כי תרבו תפלה איני שמע" (שם נ,א); ועושה מצוות וטורפין אותן בפניו, שנאמר: "מי בקש זאת מידכם רמס חצרי" (שם א,ב), "מי גם בכס ויסגר דלתים" (מלאכי ג,א), "עלותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר" (ירמיה ז,כא).

ח והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם הדבקים ביי אלהיכם" (דברים ז,ד); וצעק ונענה מיד, שנאמר: "והיה טרם יקראו ואני אענה" (ישעיה סה,כד); ועושה מצוות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר: "כי כבר רצה האלהים את מעשיך" (קהלת ט,ו). ולא עוד, אלא שמתאנים להם, שנאמר: "וערבה ליי מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמנית" (מלאכי ג,ד).

ט בעלי תשובה - דרכם להיות שפלים וענוים ביותר: אם חרפו אותן הפסילים במעשיהם הראשונים, ואמרו להם 'אמש היית עושה כן וכן', ואמש היית אומר כן וכן' - אל יגישו להן, אלא שומעין ושמים, ויודעים שזו זכות להם, ושכל זמן שהם בושים ממעשיהם שעברו ונקלמים מהן - זכותם מרבה, ומעלתם מתגדלת.

יחטא גדול הוא לומר לבעל תשובה 'זכר מעשיך הראשונים', או להזכירן לפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה - הפל אסור, ומזהר עליו בכלל הונחת דברים שהזירה עליה תורה, שנאמר: "ולא תונו איש את עמיתו" (ויקרא כה,יז).

העולם הבא

פרק שמיני

ככ; מפי השמועה למדו: "למען ייטב לך" לעולם שכלו טוב, "והארכת ימים" לעולם שכלו ארך, וזה הוא העולם הבא.

א הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא, והן החיים שאין עמהן מות, והטובה שאין עמה רעה. הוא שקטוב בתורה: "למען ייטב לך והארכת ימים" (דברים

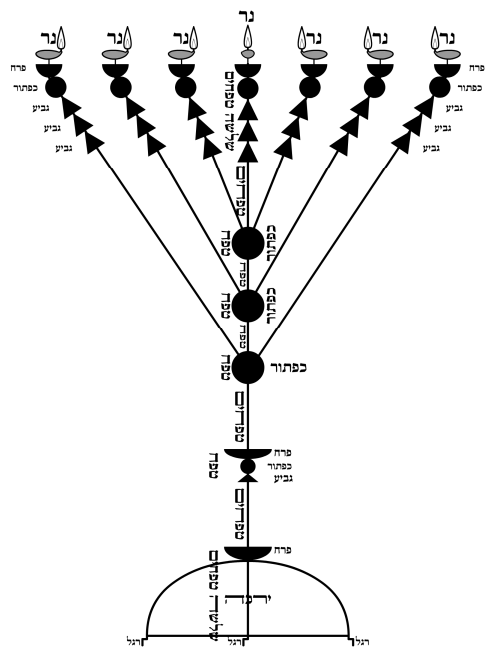
מסדר זה ושנים מסדר זה, והם הנאמרין בתורה "וקשתי" (שם כה, כט). יד ועשרים ושמונה קנים שלזזה, כל אחד מהן פחצי קנה חלול היו לו, ארבעה עשר לסדר זה וארבעה עשר לסדר זה, והן הנקראין "מנקיתיו" (שם; לו, יט), ושני הזוכין שמניחין בהן הלבונה על השלחן בצד המערכות, הן הנקראין "כפתיו" (שם), והדפוסין שעושים בהן לחם הפנים, הם הנקראין "קערתי" (שם).

טו אלו הארבעה עשר קנים - נותן החלה הראשונה על עצמו שלשלחן, ונותן בין ראשונה ושניה שלשה קנים, וכן בין כל חלה וחלה שלשה קנים, ובין ששית וחמישית שני קנים בלבד, לפי שאין על הששית אחרת. נמצאו ארבעה עשר בכל מערכה.

טז ושתי שלחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית: אחד שלשיש, ונותנין עליו לחם הפנים בכניסתו, ואחד שלזזה, שנותנין עליו הלחם ביציאתו, שמעלין בקדש ולא מורדין.

יז מזבח הקטרת היה מרבע אמה על אמה, והוא נתון בהיכל, מכון בין הצפון לדרום, משוף מבין השלחן והמנורה לחוץ. ושלשטן היו מנחין משליש ההיכל ולפנים, כנגד הפרכת המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים.

יח הפיור - היו לו שנים עשר דד, כדי שיהיו כל הפהגנים העוסקין בתמיד מקדשין ממנו כאחד. ומוכני עשו לו, שיהיו בה המים תמיד, והיא חל, כדי שלא יהיו המים שבה נפסלין בלינה; שהפיור מקלי הקדש, ומקדש, וכל דבר שיתקדש בכלי קדש - אם לן, נפסל.

אחד מן השנים וארבעים מעכב את כלן. **ד** במה דברים אמורים? בשעשאוהו זהב. אבל שלשאר מיני מתכות - אין עושין בה גביעים כפתורים ופרחים. וכן מנורה הבאה זהב תהיה כלה פכר עם גרותייה ותהיה כלה מקשה מן העשתות, ושלשאר מיני מתכות אין מקפידין על משקלה, ואם היתה חלולה - כשרה. ה ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות, בין שהיתה שלזזה בין שהיתה שלשאר מיני מתכות.

ו המלקחים והמחנות וכלי השמן - אינן מפלל הכפר, שהרי נאמר במנורה "זהב טהור" (שמות כה, לא; לו, יז), וחסור ואמר "ומלקחיה ומחנותיה זהב טהור" (שם כה, לח; לו, כט), ולא נאמר גרותייה זהב טהור, מפני שהגרות קבועין במנורה והן מפלל הכפר.

ז שבעת קני המנורה מעכבין זה את זה, ושבעה גרותייה מעכבין זה את זה, בין שהיתה שלזזה בין שהיתה שלשאר מיני מתכות. וכל הגרות קבועים בקנים.

ח ששה הגרות הקבועין בששת הקנים היוצאין מן המנורה - כלן פניהם לגר האמצעי שעל קנה המנורה. וזה הגר האמצעי - פניו כנגד קדש הקדשים, והוא נקרא 'גר מערבי'.

ט הגביעים דומין לכוסות אלכסנדריה, שפיהן רחב ושוליהן קצר. והכפתורים כמין תפוחים בירותיים, שהם ארפין מעט, כביצה ששני ראשיה כדון. והפרחים כמו פרחי העמודים, שהם כמו קערה ושפתה כפולה לחוץ.

י גבה המנורה היה שמונה עשר טפח: והגלים והפרח שלשה, ושני טפחים חלק, וטפח שבו גביע וכפתור ופרח, וטפחים חלק, וטפח כפתור, ושני קנים יוצאין ממנו אחד הילף ואחד הילף ונמשכין ועולין כנגד גבה המנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור, ושני קנים יוצאין ממנו אחד הילף ואחד הילף ונמשכין ועולין כנגד גבה המנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור, ושני קנים יוצאין ממנו אחד הילף ואחד הילף ונמשכין ועולין כנגד גבה המנורה, וטפחים חלק, נשתירו שלשה טפחים שבהן שלשה גביעים, כפתור ופרח. וזו היא צורתה:

יא ואין היתה לפני המנורה ובה שלש מצלות, שעליה כהן עומד ומטיב את הגרות, ומניח עליה כלי שמנה ומלקחיה ומחנותיה בשעת הטבה.

יב השלחן - היה ארכו שנים עשר טפח ורחבו ששה טפחים, והיה מנח ארכו לארף הבית ורחבו לרחב הבית. וכן שאר כל הכלים שבמקדש ארכן לארכו שלבית, חוץ מן הארון, שהיה ארכו לרחב הבית. וכן גרות המערכה היו כנגד רחב הבית בין הצפון והדרום.

יג ארבעה סניפין שלזזה היו לשלחן. מפצלין מראשיהן, שהיו סומכין בהם שתי המערכות שללחם הפנים, שנים